

МАКСИМІЛІАН ДУБНЯК

ВІД БЕЗПРИТУЛЬНИЦТВА ТА БЕЗДОГЛЯНУТОСТІ
ДО ПОВНОЦІННОЇ РОДИНИ:
ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА
В ЧАС ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Світова економічна криза, яка обумовила значне зростання безробіття сильно вплинула на загальний стан функціонування багатьох родин, посиливши соціальну дезадаптацію, як батьків так, і дітей. Різноманітні міжнародні структури, які займаються вивченням молодіжного середовища різних країн, відзначають таку негативну тенденцію, як зростання кількості дітей та молоді, що перебувають в стані соціальної дезадаптації. Про це свідчить наявність таких маргінальних груп, як «діти вулиці». Іноді діти офіційно живуть у сім'ях, але фактично їхні батьки в силу певних обставин не можуть повноцінно виконувати обов'язок виховання дітей та опіки. Відтак діти опиняються на вулиці сам-на-сам зі своїми проблемами. У кожному куточку України день у день зростає проблема соціального сирітства, яке набуває спільних рис з іншими країнами. Так, в Україні подібно до Польщі, частина соціальних сиріт – це так звані «евросироти». Йдеться про дітей, батьки, яких виїхали в Європу на заробітки, в трудову еміграцію. В Україні, зокрема в західному її регіоні кількість «евросиріт» дещо більша, ніж у східному. У східному регіоні України соціальне сирітство дітей більше пов'я-

Мгр Максиміліан Дубняк – викладач кафедри фінансово-економічної безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ.

зане з явищем безробіття батьків, їхньою алкоголізацією, наркотизацією. Однак спільним для обох регіонів країни є тенденція послаблення взаємодії у педагогічній системі «батьки – школа», яку щодня спостерігають педагоги, психологи, соціальні працівники. Наприклад, на шкільні батьківські збори часто приходять «замінники батьків» – бабці, дідусі, або старший брат чи сестра. Батьків – трудових емігрантів, які виїхали за кордон і залишаються там роками, здавалось, не можуть повернути на батьківщину навіть негативні процеси, які відбувалися з дітьми. Діти без батьківського догляду гірше навчаються, легко набувають негативних соціальних навичок (алкоголізація, наркотизація, тютюнопаління), тиняються вулицями, тікають з дому від «батьків-замінників» та часто робляться жертвами злочинців¹. Паралельно з цим до Центрів соціальної допомоги, прокуратур і судів потрапляє дедалі більше справ, що стосуються дітей, батьки, яких у трудовій еміграції². Масштаб цього явища асоціалізації покинутих батьками дітей в час економічної кризи, поки залишається недостатньо вивченим та узагальненим. Хоча певні аспекти проблеми соціальних сиріт, безпритульних дітей та «дітей вулиць» досліджувалися такими українськими авторами як І.Арямов, (соціальний захист сиріт), В.Брутман, Л.Пархомов (причини соціального сирітства), Б.Куган (соціальна адаптація дітей групи соціального ризику), Н.Вельбовець, О.Понятовська, Н.Прокопенко (наслідки відсутності батьківського піклування), Н.Гапон, О.Волошок (психологічні проблеми родин трудових мігрантів та дітей, що виховуються «замісниками» батьків) та іншими. Очевидна актуальність цієї проблеми в широкому соціальному масштабі та недостатня дослідженість цієї проблематики в сучасних психолого-педагогічних джерелах обумовили вибір теми даної розвідки. **Мета** даної статті: розглянути стан дитячого безпритульності та бездоглянутості в Україні в час економічної кризи та шляхи вирішення цієї проблеми.

Теоретичні аспекти дослідження проблеми соціального сирітства у складних життєвих обставинах. Проблему дитячого безпритуль-

¹ Волинець Л. С., «Діти вулиці» в Україні: Ситуац. аналіз /Л. С. Волинець, О. О. Січкарь, Київ: Сфера 2004.

² Волкова С., Проблема дитячої бездоглядності та злочинності – у полі зору прокурорів, „Прокуратура. Людина. Держава” 2005, № 11, с. 33-42.

ництва та бездоглянуті не можуть владнати в жодній країні світу. У США безпритульних близько 200 тисяч, у Франції – 10 тисяч, у Росії – до двох мільйонів, в Україні, за різними підрахунками – від 30 до 100 тисяч дітей³. Соціальне сирітство – явище, обумовлене ухиленням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків стосовно неповнолітньої дитини. Соціальні сироти – це особлива група дітей, які внаслідок соціальних, економічних та морально-психологічних причин лишилися сиротами при живих батьках. На сьогоднішній день в Україні не існує усталеного визначення цієї категорії дітей. У пресі, психолога-педагогічних та соціологічних роботах вживаються такі терміни: бездоглядні; бездомні; безпритульні; діти вулиці; діти, позбавлені батьківського піклування; неповнолітні групи ризику⁴. Дитячий Фонд Організації Об'єднаних Націй відносить до дітей вулиць тих неповнолітніх, які не спілкуються з власними родинами і живуть у тимчасових сховищах; дітей, які підтримують контакт з сім'єю, але через бідність, різні види експлуатації та зловживань стосовно них проводять більшу частину доби на вулиці; дітей - вихованців інтернатів та притулків, які через різні причини втекли із них і перебувають на вулиці.

Це узагальнена характеристика «дітей вулиці», оскільки в залежності від соціально-економічних умов у країні ступінь маргіналізації має свої специфічні прояви. Так, в країнах Латинської Америки, зокрема Бразилії, Аргентині, є певна кількість дітей, які живуть на вулиці і вчиняють переважну кількість асоціальних вчинків. У країнах Європи дитяча безпритульність включає не лише дітей, що не мають постійного житла. Так, дослідники у Бельгії розрізняють три групи «дітей вулиці»: діти вулиць протягом більшої частини дня; діти, які жебракують, працюють на вулиці; діти, котрі живуть вдома, але вулиця є середовищем їхнього постійного місцеперебування. У Швеції дослідники називають «покинутими» тих дітей, що не контактують з батьками, проводять більшість часу в тимчасових приміщеннях та на вулиці. В Італії стосовно дитячої безпритульності вживається термін «неповнолітні групи ризику». У Великій Британії

³ <http://ua.redtram.com/go/201748908/> (15.06.2009).

⁴ В о л и н е ц ь Л., *Економіка сирітства, або Як уникнути дискримінації дітей: Інтерв'ю з експертом з прав дитини, заст. директора представництва благодійної організації «Надія і житло для дітей», „Дзеркало тижня” 2004, 17-23 лип, с. 19.*

осіб вулиці залежно від віку називають «юні втікачі» – діти до 18 років, які пішли з дому чи виховної установи; «молоді бездомні» – особи, що не мають роботи та постійного місця проживання; «ті, що сплять на вулиці» – підлітки та молодь, що не мають постійного притулку, ночують під мостами та в різних місцях вуличних будівель.

До «дітей вулиці» в Україні відносять такі групи неповнолітніх:

безпритульні діти – діти, які не мають постійного місця проживання в зв'язку з втратою батьків, асоціальними формами поведінки дорослих у сім'ї, та діти, яких вигнали з дому батьки;

бездоглядні діти – діти, які мають певне місце проживання, але вимушені перебувати на вулиці в результаті матеріальної неспроможності опікунів (родичів, бабусь, дідусів); психічних розладів батьків; байдужого ставлення останніх до виховання дітей;

діти-втікачі із виховних установ – діти, що зазнали психологічного, фізичного та сексуального насильства в закладах інтернатного типу та притулках;

діти-втікачі з ніби-то благополучних сімей – діти з високим рівнем конфліктності, акцентованими типами характеру, відхиленнями у психічному та особистісному розвитку;

діти, що за своїми психологічними ознаками схильні до постійного перебування на вулиці – діти, позбавлені систематичного батьківського піклування; аутсайтери шкільних колективів; діти з яскраво вираженими ознаками важковиховуваності, схильні до безцільного проведення часу⁵.

Проблема соціального сирітства стосується також країн Центральної та Східної Європи⁶. Вона гостро стоїть в пострадянських країнах – Україні, Білорусії, Литві та інших державах. Такі прояви соціального сирітства як безпритульність та бездоглянутість є найбільш гострою гуманітарною проблемою в ситуації теперішньої економічної кризи. Кожна із країн, намагається, в міру своїх можливостей, вирішувати цю проблему. У Литві, наприклад, влада ввела спрощені процедури щодо надання права на опіку над дітьми емігрантів, а оскільки це опіка тимчасова то рішення суду тут не

⁵ Мельничук І. А., Осипова М. П., *Педагогіка и психология семейного воспитания*, Москва: Издательство ИВЦ Минфина 2008, с. 360.

⁶ Димовський Б., *Національне сирітство*, „День” № 85, 23 травня 2009.

вимагається. З явищем «соціального сирітства» всіма силами маємо боротися. Однак методи «боротьби» мають бути різними, в залежності від ситуації. Але, на жаль, в багатьох випадках найдієвішим залишається позбавлення батьківських прав.

Як вже зазначалося, часто соціальними сиротами є дітки, батьки яких вирушили у далекі краї шукати заробітку. Однією з тих країн, до якої українці активно їдуть на заробітки, є Італія. За неофіційною статистикою, там працюють до мільйона українців. І майже всіх їх на Україні чекають діти, яких виховують дідусі та бабусі. Проблема таких діток є очевидною. Тут йдеться не лише про соціально-економічне вирішення проблеми – створення робочих місць в нашій державі для батьків, які подалися «шукати кращої долі». Було б добре, щоб педагоги, соціальні працівники, члени порадень, які існують при християнських храмах підказали батькам (майбутнім чи актуальним трудовим мігрантам) офіційно передати опіку над дітьми близьким родичам⁷. Адже дитина, яку батьки залишили без оформлених документів опіки, фактично позбавлена юридичного захисту. І якщо складеться якась неприємна ситуація, чи то у кримінальній сфері, чи в сфері охорони здоров'я, то ніхто не зможе офіційно відстоювати права дитини⁸.

Та все ж однією з головних причин бездоглядності дітей є погані взаємини в сім'ї, а також жорстокість дорослих, алкоголізм, наркоманія, психічне або фізичне насильство в родині, байдужість оточуючих⁹. Саме ці причини штовхають дітей до бродяжництва та проживання в субкультурах «дітей вулиць».

Вже майже десятиліття «діти вулиці» в Україні є чи не однією з найбільш значних соціальних проблем¹⁰. Як зауважувалося раніше, діти виходять на вулиці через домашнє насильство, алкоголізм

⁷ Г а л к і н О., *Діти вулиці: Як захистити їх права?*, „Прокуратура. Людина. Держава” 2005, № 11, с. 29-32.

⁸ М о й с е є ц ь В., *Реально вирішувати проблеми дитинства*, „Вісник прокуратури” 2006, № 3, с. 33-36.

⁹ О с т а щ е н к о М., *Била мене мати: Насильство над дітьми – поширена «практика виховання». Це через економічну скруту, низький культурний рівень чи спадкову жорстокість?*, „Урядовий кур'єр” 2006, 23 лют., с. 7.

¹⁰ К о м а р о в а Н. М., П е ш а І. В., *Методичні рекомендації для соціальних працівників, державних службовців щодо розвитку сімейних форм виховання*, Київ: Держ. Ін-т проблем сім'ї та молоді 2006, с. 92.

у сім'ях і часто просто через відсутність контролю з боку батьків. До причин такої ситуації можна також віднести жорстоке поводження з дітьми в інтернатах та притулках, наркозалежність батьків, конфлікти між батьками та дітьми. Іноді втікають на вулицю діти з досить забезпечених сімей у пошуках пригод.

Соціально-психологічна допомога соціальним сиротам в Україні: огляд діючих програм та проєктів. Впродовж останніх кількох років проблему українських «дітей вулиць» вдалося дещо вирішити за підтримкою Карітасу. Створити цей проєкт в Україні у 2003 році підтримав Карітас Німеччини. До фінансування проєкту долучалися різні спонсори – Карітас Іспанії, Карітас Аахен (Німеччина), Ротарі-клуби зі Швейцарії, приватні благодійники, Український католицький університет. У 2006–2008 роках основна сума коштів для забезпечення роботи з дітьми, які проживають у надзвичайно несприятливому соціальному середовищі, надійшла від Європейської комісії в рамках програми підтримки громадянського суспільства. Мета проєкту – сприяти соціальній реінтеграції та забезпечити соціальну безпеку «дітей вулиці». Вже у 2007 році поодинокі проєкти, скеровані на підтримку цих дітей, були об'єднані в єдину мережу, яка сьогодні складається з п'яти мобільних станцій та денних соціальних центрів у Києві, Донецьку, Львові, Тернополі та Хмельницькому. Робота мобільних станцій «Допомога на колесах» полягають у тому, що соціальні працівники їздять містом визначеним маршрутом, шукаючи зустрічі із бездоглядними і безпритульними дітьми та молодими людьми. Під час зустрічей безпритульні діти, які потрапили у кризове становище, отримують гаряче харчування, першу медичну допомогу, консультацію спеціаліста, підтримку, розуміння та пораду.

У стаціонарних соціальних центрах користувачі отримують тимчасовий притулок для відпочинку, медичний огляд і медичну допомогу, гуманітарний одяг та взуття, можуть помитися, випрати свої речі, поїсти тощо. Психолог надає кваліфіковану пораду, консультує. Працівники центру допомагають вирішувати різного роду соціальні проблеми, як-от: виробляти документи, розв'язувати проблеми з житлом, працевлаштовуватися, покращувати освітній рівень. Діти мають можливість цікаво проводити дозвілля, брати участь у різноманітних

гуртках, спільних культурних заходах тощо. Підтримка кризових сімей дає можливість відновити соціальний та психологічний зв'язок дітей та родин, покращити психологічний клімат у сім'ї.

Щоб створити для дітей вулиці нормальні умови для реінтеграції у суспільство, працівники центрів працюють і з батьками, стимулюючи їх виконувати свої батьківські обов'язки та покращувати побутові умови вдома. В останні роки, реагуючи на нові потреби цільової групи та умови у суспільстві, Карітас дещо змінює свої підходи у роботі, роблячи акцент не лише на матеріальній допомозі заради виживання дітей та молодих людей на вулиці. Тепер соціальні працівники ставлять собі за мету підсилити ресурси дітей вулиці самостійно долати труднощі, змінювати свої побутові умови та самостійно віднаходити свою повноцінну суспільну роль і будувати своє майбутнє. У 2007 році до цього проекту долучився Європейський рух: група волонтерів запропонувала підтримати Карітас України шляхом розгортання широкої інформаційної компанії з метою заохотити українські підприємства та громадян жертвувати гроші на благодійність. Були проведені акції «Різдвяна свічка», «Dance for Kids», акції до дня дитини, «Шкільний портфель» та інші. За зібрані кошти було придбано зимовий одяг та взуття для дітей вулиці, організовано екскурсії та літній табір. У рамках акції «Зірки дітям» відбулися зустрічі. Проект допомога «дітям вулиць» діє в обласних центрах України: Київ, Донецьк, Хмельницький, Тернопіль, Івано-Франківськ, Львів. Натомість соціальна робота з дітьми трудових мігрантів проводиться в невеликих містах, з яких виїхала рекордна кількість батьків-заробітчан (Коломия, Дрогобич, Соснівка, Стрий). Збільшення масштабів явищ міграції та заробітчанства спричинило і низку проблем дітей заробітчан. На вирішення саме проблем дітей, з так званих, «дистантних» сімей було скеровано новий проект Карітасу «Соціальна робота з дітьми, батьки яких виїхали за кордон на заробітки», що розпочався у грудні 2008 року у Івано-Франківську, Коломиї, Стрию та Соснівці (Львівська область).

Свого часу (у 2006 році) в центрі Львова був відкритий приватний дитячий будинок для 14 дітей, яким опікувалося греко-католицьке жіноче місійне згромадження Мілес Єзу (Воїнство Ісуса). За останній час тільки у Львівській області створено 14 будинків сімейного типу, де виховуєть від п'яти до десяти дітей, близько 70 сімей взяли на виховання від однієї до чотирьох дітей. На сьогодні вже понад

три сотні родин по всій Україні отримали сертифікати державних соціальних центрів на створення прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, на усиновлення та опікунство. На кінець 2008 року в прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу виховувалося 6655 дітей. 61% дитячих будинків сімейного типу створені та функціонують на власній житловій площі батьків-вихователів¹¹.

Іншим вагомим кроком в координації роботи з подолання безпритульності в Україні є створення у Львові асоціації дитячих будинків сімейного типу «Моя родина». У травні 2009 р. у Львові відбулась установча конференція Всеукраїнської організації дитячих будинків сімейного типу «Асоціація – моя родина», яка охопить різні регіони України: Донецьк, Київ, Львів і Крим. Мета асоціації – об'єднати зусилля усиновителів у вирішенні нагальних проблем, які стоять перед дитячими будинками сімейного типу, та напрацювати зміни до чинного законодавства у цій галузі. Роль цієї асоціації в тому, щоб згуртувати всі сім'ї, не тільки дитячі будинки сімейного типу, але й опікунів, усиновителів і так звані прийомні сім'ї. Однією з функцій асоціації – є допомога певними фінансовими ресурсами тим людям, які вирішили створити дитячий будинок сімейного типу чи всиновити дітей.

Існують думки, що найкращою є змішана модель побудови інститутів соціалізації дітей, тобто коли в державі є й інтернати, і будинки сімейного типу. Близько 5% дітей – це діти, які мають малий шанс на усиновлення, тобто в силу дуже різних причин залишатимуться під опікою держави. Тому діалог між цією асоціацією та інтернатами також повинен відбуватися. Якщо родина (а дитячий будинок сімейного типу це і є родина) поїде до інтернату і там вони проведуть декілька днів і поспілкуються, то це ще один крок до соціальної адаптації цих дітей. Сьогодні повністю відмовитися від інтернатів є нереально¹².

Отже, за останній десяток років українськими дослідниками помічено нове джерело бездоглядності дітей: від'їзд їхніх батьків у закордонні заробітки. Відтак значна частина дітей немає належного

¹¹ <http://ua.redtram.com/go/201748908/> (15.06.2009).

¹² Комарова Н. М., Мельничук Л. М., Пеша І. В., *Питання формування ефективності родинних форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування*, Київ: ДІПСМ 2004, с. 18.

сімейного виховання, опіки, соціального захисту та поступово поповнює кількість «дітей вулиці». Сьогодні для вирішення проблеми «євросиріт» має два шляхи. По-перше, на рівні церкви, освітніх інститутів, різних просвітницьких організацій, асоціацій треба активно провадити діалог з батьками, формувати їхню психокультуру родинних цінностей, змінювати їхні міграційні установки. По-друге, треба активно впливати на роботу українських владних інститутів стосовно розробки проектів скерованих на зниження обсягу, темпів міграцій, а також на покращення соціально-економічного становища українських родин. По-третє, активізувати створення системи, яка б могла забезпечити належним сімейним вихованням усіх «дітей вулиці», позбавлених батьківської опіки й піклування. Щоправда в Україні функціонують центри медико-соціальної реабілітації неповнолітніх закладів охорони здоров'я; притулки для неповнолітніх служб у справах неповнолітніх; приймальники-розподільники для неповнолітніх тощо. Все ж в час світової економічної кризи, родини не мають належної гуманітарної підтримки. Волонтерам, освітнім та громадським організаціям, християнським громадам треба активніше зайнятися підтримкою «безпритульних», «дітей вулиць». Це передбачає активну різновекторну роботу як з дітьми, так і з громадянами, які могли б взяти безпритульну дитину у свою родину. Психологи та педагоги, соціальні працівники мають активніше долучитися до створення нових шкіл соціальної реабілітації безпритульних та надавати професійну допомогу дитячим будинкам сімейного типу, опікунам, усиновителям.

БІБЛІОГРАФІЯ

- В о л и н е ц ь Л. С.: «Діти вулиці» в Україні: Ситуаційний аналіз / Л. С. Волинець, О. О. Січкара, Київ: Сфера 2004.
- В о л и н е ц ь Л.: Економіка сирітства, або Як уникнути дискримінації дітей: Інтерв'ю з експертом з прав дитини, заст. директора представництва благодійної організації «Надія і житло для дітей», „Дзеркало тижня” 2004, 17-23 лип., с. 19.
- В о л к о в а С.: Проблема дитячої бездоглядності та злочинності – у полі зору прокурорів, „Прокуратура. Людина. Держава” 2005, № 11, с. 33-42.

- Г а л к і н О.: Діти вулиці: Як захистити їх права?, „Прокуратура. Людина. Держава” 2005, № 11, с. 29-32.
- Д и м о в с ь к и й Б.: Національне сирітство, „День”, № 85, 23 травня 2009.
- К о м а р о в а Н. М., М е л ь н и ч у к Л. М., П е ш а І. В.: Питання формування ефективності родинних форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, Київ: ДІПСМ 2004.
- К о м а р о в а Н. М., П е ш а І. В.: Методичні рекомендації для соціальних працівників, державних службовців щодо розвитку сімейних форм виховання, Київ: Держ. Ін-т проблем сім'ї та молоді 2006.
- М е л ь н и ч у к І. А., О с и п о в а М. П.: Педагогіка и психологія семейного воспитания, Москва: Издательство ИВЦ Минфина 2008.
- М о й с е є ц ь В.: Реально вирішувати проблеми дитинства, „Вісник прокуратури” 2006, № 3, с. 33-36.
- О с т а щ е н к о М.: Била мене мати: Насильство над дітьми – поширена «практика виховання». Це через економічну скруту, низький культурний рівень чи спадкову жорстокість?, „Урядовий кур'єр” 2006, 23 лют., с. 7. <http://ua.redtram.com/go/201748908/> (15.06.2009).

OD BEZDOMNOŚCI I BRAKU OPIEKI DO PEŁNEJ RODZINY:
PROBLEM SIEROCTWA SPOŁECZNEGO
W DOBIE KRYZYSU EKONOMICZNEGO

S t r e s z c z e n i e

Światowy kryzys ekonomiczny przyczynił się do znacznego wzrostu bezrobocia na Ukrainie, tym samym mocno wpłynął na funkcjonowanie wielu rodzin, prowadząc do coraz większego zjawiska dezaadaptacji zarówno rodziców, jak i dzieci. Codziennie na terenie całego kraju wzrasta problem sieroctwa społecznego, który zyskuje wspólne cechy, podobne do problemu ubóstwa dzieci w innych krajach. Na Ukrainie, podobnie jak i w Polsce, znaczna część sierot społecznych to są tzw. eurosieroty.

Skala zjawiska aspołeczności dzieci porzuconych przez rodziców w czasie ekonomicznego kryzysu nie jest jeszcze precyzyjnie dookreślona i zbadana. Jednak faktem jest aktualność danej problematyki w literaturze i pracach badawczych psychologów, socjologów i pedagogów pracujących w wielu krajach Europejskich. Brak jednoznaczności w rozpoznaniu sytuacji dzieci opuszczonych przez rodziców na skutek migracji zarobkowych oraz umiejscowienia ich problemów w szerokiej kategorii sierot społecznych skłonił autora artykułu do podjęcia się tego tematu, odwołując się do sytuacji na Ukrainie. Celem artykułu jest przegląd skali dziecięcego „zubożenia” i braku opieki prawnej nad dziećmi oraz ukazanie istniejących kierunków udzielanego wsparcia rodzinom w rozłące migracyjnej. Autor szczegółowo analizuje terminologię naukową dotyczącą problematyki sieroctwa społecznego na Ukrainie, ukazując skalę tego zjawiska na tle niektórych krajów Europy. Opuszczanie dzieci, wyjazd rodziców do pracy, często poza granice, w celu zapewnienia im lepszego bytu jest zjawiskiem złożonym, mającym wiele

aspektów zarówno pozytywnych, jak i negatywnych dla ubogich rodzin. Są one często bagatelizowane i nieuświadomiane zarówno przez dorosłych, jak i przez dzieci, wspólnie godzących się na rozłąkę, aby móc zaspokoić podstawowe potrzeby materialne.

Autor artykułu przedstawia dwa kierunki wsparcia „eurosierot” na Ukrainie. Pierwszy to bezpośrednia praca z rodzicami planującymi wyjazdy zagraniczne na czas nieokreślony. Działania te mają miejsce na poziomie Kościoła, Cerkwi, stowarzyszeń, szerokiej akcji informacyjnej wśród społeczeństwa, przede wszystkim w kierunku uświadomienia rodzicom konieczności zapewnienia opieki prawnej własnym dzieciom przed wyjazdem z kraju, gdyż bez niej dziecko jest socjalnie niezabezpieczone i nie ma możliwości korzystania z opieki zdrowotnej, prawnej, zasiłku socjalnego itp. Drugi kierunek działań jest skierowany ku organom władzy, które przygotowują projekty mające na celu obniżenie skali migracji zarobkowej rodziców niepełnoletnich dzieci.

Tłum. Julia Gorbaniuk

Słowa kluczowe: sieroctwo społeczne, „dzieci ulicy” na Ukrainie.

Key words: social orphanhood, street children in Ukraine.

Ключові слова: соціальне сиріцтво, Українські „діти сироти”.